

İnâyetullah Han, 1934'te Lahor'da çıkarıldığı *el-İslâh* adlı derginin 1940'ta kapatılması üzerine 1943'te *el-Ekseriyyet* adıyla haftalık yeni bir dergi yayımlamaya başladı. Bu tarihten itibaren örgütün propagandasını içeren çok sayıda risâle neşretti. 1944'te Bâbü'n-nizâm adıyla hâksâr mücahidleri teşkilâtını kurdu. Ertesi yıl siyasi büro olarak faaliyet gösteren Bâbü's-siyâse adlı bir birim daha oluşturdu. 1947'de Pakistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından gittikçe zayıflayan hâksâr hareketinin dağıldığını resmen ilân eden İnâyetullah Han Pakistan'da ikamet etmeye başladı. 1948'de kurduğu Muslim League adlı örgütten 1957'de düşüncelerinden dolayı ihraç edildi. 27 Ağustos 1963'te vefat etti.

İslâmiyet'in fitrat dini olduğu ilkesi üzerinde özellikle duran İnâyetullah, bu dinin "aşere-i mübeşşere" diye adlandırdığı on esas olduğunu söylemiş ve görüşlerini bu esaslar üzerinde temellendirmeye çalışmıştır. Bunlar ortak eylem, tek ümmet, emîre itaat, mal ile cihad, kılıç ve bedenle cihad, hicret, davranışlarda istikamet, ilim, güzel ahlâk ve âhirete imandır. İnâyetullah'ın Avrupa bilim ve felsefesinden geniş ölçüde etkilendiği, İslâmî birçok konuyu subjektif yorumlarla temellendirmeye çalıştığı, hadis rivayetini boş ve zararlı bir meşgale olarak değerlendirdiği görülmektedir. Bu yüzden bir kısım Hint ulemâsı tarafından şiddetle eleştirilmiş ve küfürle itham edilmiştir.

Eserleri. 1. Tezkire. İnâyetullah'ın Kur'an'a dair on cilt olarak yazmayı tasarladığı eserin ilk cildir (Amritsar 1924; Lahor, ts.). Kendisi bu eserin hâksârların kutsal kitabı olduğunu söyler. Kitap, İnâyetullah'ın düşüncelerine Kur'an'dan des-

tek arama çalışması olarak değerlendirilebilir. 2. *Tekmile*. Kur'an'la ilgili bazı konulara dair yorumları ihtiva eder (Lahor 1380). 3. *Hadîşü'l-Kur'ân*. Eserde insanın tekâmülü, Kur'an'ın bilime verdiği yüksek değer vb. konular işlenmektedir. *İşârât ve Armağân-ı Hakîm* adlı iki çalışması daha bulunan İnâyetullah'ın eserleri, düşüncelerine karşı çok sert muhalefet yapıldığından basılamamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. M. S. Baljon, *Modern Muslim Koran Interpretation (1880-1960)*, Leiden 1968, s. 10-13; a.m.f., "Khaksâr", *EP* (Ing.), IV, 916; Shan Muhammad, *Khaksar Movement in India*, Delhi 1973; W. C. Smith, *Modern Islam in India*, New Delhi 1979, s. 283-299; A. Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*, Leiden 1980, s. 239-240; H. L. Seth, *The Khaksar Movement*, Delhi 1985; Abdülhamit Bırsık, *Hind Alt Kıtasında Urduca Tefsirler ve Ehli Kur'an Ekolü* (doktora tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 340-350; Y. B. Mathur, "Khaksâr Movement", *Studies in Islam*, VI/1, New Delhi 1969, s. 27-62; Haşmet Ali, "İnâyetullah Hân el-Meşriki", *UDMI*, XIV/2, s. 302-304.

🕌 RIZA KURTULUŞ

İNBA

(الإنباء)

Hadisin icâzet yoluyla rivayet edildiğini göstermek için kullanılan terim.

Sözlükte "haber vermek" anlamındaki **nebe**' kökünden türeyen kelime, terim olarak genellikle râvinin hadisi hocasından icâzet yoluyla aldığını ifade eder. Hocadan hadisi tek başına alan kimse onu rivayet ederken (edâ) müfred sîgasıyla "enbeenî", başkalarıyla birlikte alan kimse de çoğul şekliyle "enbeenâ" diye edâ eder. "Nebbeenâ" da "enbeenâ" gibidir.

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın verdiği bilgiye göre İbn Cüreyc, sözü edilen sîgayı kıraat yoluyla aldığı hadislerin rivayetinde kullanmış olup edâ sîgalarının seçiminde titiz davranmayan bazı muhaddislere göre bu sîga ile semâ ve kıraat metodlarını ifade etmek mümkündür. Hatta Kâdî İyâz, bu hususta âlimler arasında ittifak bulunduğu yolundaki rivayetlerin doğru olmadığını söyler. Nitekim İbnü's-Salâh, râvinin edâ esnasında dilediği sîgayı kullanmayacağı ve hadisi hocasından aldığı metodu gösteren sîga ile rivayet etmesinin uygun olacağı görüşündedir. İlk dönemlerde de yaygın olmamakla birlikte Şu'be b. Haccâc ve Şuayb b. Ebû Hamza gibi âlimlere göre söz konusu sîga icâzet yoluyla alınan hadislerin edâsını ifade etmiş, bu görüş zamanla yaygınlaşarak genellikle icâzet yoluyla alınan hadisler için kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, IV, 1190; Hatib el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Muhammed el-Hâfız et-Ticânî), Kahire 1972, s. 415, 416, 432; Kâdî İyâz, *el-İlmâ'* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1389/1970, s. 69, 71, 128; İbnü's-Salâh, *'Ulümü'l-hadîs*, s. 171-173; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, VI, 330; VII, 190; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehâb Abdüllatif), Kahire 1379/1959, s. 239, 275; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 76; 311-312.

🕌 MÜCTEBA UĞUR

İNBAHÜ'R-RUVÂT

(إنباه الرواة)

İbnü'l-Kıftî'nin

(ö. 646/1248)

Arap dili ve edebiyatı müelliflerine dair ansiklopedik eseri.

Tam adı *İnbâhü'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nühât* olan eserin adını müellif bir başka kitabında (*İhbârü'l-ulemâ'*, s. 113) *Kitâbü'n-Nühât* olarak zikretmiştir. Eserin adı *Ahbârü'n-nühât* (Yâkût, XII, 46), *Târîhu'n-nühât* (Süyûtî, II, 212) olarak da kaydedilmektedir. Kitabın telif tarihi kesin biçimde bilinmemekteyse de Yâkût el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) zikrettiğine göre onun vefatından önce yazılmış olmalıdır. Alfabetik düzenlenen eserde, esas itibarıyla Hz. Ali'den başlayıp nahiv ilminin kurucusu kabul edilen Ebû'l-Esved ed-Düelî ve ondan sonra VII. (XIII.) yüzyılın ortalarına kadar nahiv ve lugat konularında kitap yazan, ders veren ve bu alanlarda rivayetleri bulunan kişilerin biyografileri yer almakla birlikte kıraat, fıkıh, hadis, kelâm, tasavvuf, aruz, tarih ve astronomi-astroloji âlimleriyle edip, kâ-

İnbâhü'r-ruvât' in II. cildinin 4. cüzünün ilk iki sayfası (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 1382)

tip ve şairlerin hayatına dair bilgilerle biyografi sayısı bine yaklaşmıştır.

İnbâhü'r-ruvât'ta tabakat, siyer, tarih gibi konulara dair yirmiden fazla kaynaktan faydalanılmıştır. Müellifin Kahire, İskenderiye ve Kıft'taki hocalarından aldığı bilgilerle Mısır-Suriye arasında yaptığı yolculuklardaki müşahedeleri ve Halep'te Eyyûbiler'in veziri olarak görev yaparken çeşitli ülkelerden kendisine gelen mektuplardan edindiği bilgilerin kitapta önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Eser, başka kaynaklarda bulunmayan bazı bilgileri ve günümüze ulaşmamış kitaplardan nakilleri de içermektedir. Müellif söz konusu ettiği şahıslara dair bilgi ve rivayetleri değerlendirip eleştirmiş, özellikle çağdaşları ve bunların eserleri hakkında görüşlerini belirtmiştir. *İnbâhü'r-ruvât* Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim tarafından neşredilmiştir (I-III, Kahire 1369-1374/1950-1955; IV, 1393/1973; I-IV, Kahire 1406/1986). Nâşir, I. cilde, müellifin hayatı ve eserleriyle *İnbâhü'r-ruvât*'ın nüshaları hakkında bilgi veren uzunca bir giriş eklemiştir (s. 5-34).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 5-30; a.mf., *İhbârü'l-'ulemâ*, s. 113; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba*, XII, 46; Sü-yûtî, *Buğyetü'l-uvâ't*, II, 212; *Keşfü'z-zunûn*, I, 170; Brockelmann, *GAL*, I, 325; *Suppl.*, I, 559; a.mf., "Kiftî", *IA*, VI, 677-678; C. Zeydân, *Âdâb*, III, 74; Mustafa Cevâd, "İnbâhü'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nühât", *MMİr.*, IV/2 (1375/1956), s. 676-694.

MEHMET TÜRKMEN

İNİSİAT

(الانيساط)

Sâlikin ruhen rahatlaması
ve mânevî neşe içinde bulunması,
bir çeşit vecd ve cezbe hali
(bk. KABZ).

İNCE MİNARELİ MEDRESE

Konya'da
şehir merkezinde
Selçuklu devrine ait dârülhadis.

Konya'da avlusunun üzeri kubbeye örtülü üç medreseden biri olan yapı bânisinden dolayı Sâhib Ata Dârülhadisi adıyla da anılmaktadır. Medreseye bitişik olarak yapılan mescidin cephe üzerinde yer alan sırlı tuğlalarla süslenmiş minaresi yapıya İnce Minareli adının verilmesine sebep olmuştur. Aslında iki şerefeli olan minare binaya nisbetle oldukça yüksek ele alınmıştı. 1901 yılında yıldırım düşmesiyle

önce birinci şerefeden yukarısı, daha sonra da şerife yıkılmıştır. Bugün mescid de yıktırılmış olup sadece medreseyle ortak olan kible duvarında mihrabı kalmıştır. Bina, mescidle birlikte Selçuklu Veziri Sâhib Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmış, vakfiyesi 663-679 (1265-1280) yılları arasında yazılmıştır. Vakfiyenin 663 (1265) tarihli kısmında yapıdan açıkça bahsedildiğine göre medrese, mescid ve minare bu tarihten önce yapılmış olmalıdır (Bayram – Karabacak, sy. 13 [1981], s. 39). Mimarı ise taçkapı üstteki iki madalyon içinde adı yazılı olan Kölük b. Abdullah'tır.

Gayet güzel ve süslü taçkapı, cephenin ortasında 5,45 m. kadar dışa taşan bir kütle önünde yer almaktadır. Klasik formların dışında oluşuyla dikkat çeken kapı, Anadolu'da Selçuklu döneminde yapılmış en ihtişamlı taçkapılardan biridir. Dışta köşelerde iri bir düğümle bağlanan üçlü kaval silmelerle, cephede ise kıvrık dallı rûmilî, geometrik, Feth sûresinin yazılı olduğu kitâbe kuşağından oluşan üç bordürle iki yandan sınırlanmıştır. Bordürlerin üstten kesilerek devam etmemesi kapının yukarıdan eksik olduğunu açıkça göstermektedir. Özellikle bugün başlangıcı ve sonu eksik olan bu kitâbe şeridinde üstte sûrenin 6. âyeti bitmeden yazı kesilmekte, diğer tarafta ise 10. âyetin son kısmı ile yazı aşağıya dönerek devam etmekte ve 13. âyetin bitimiyle sona ermektedir. Altta sivri kemerli açıklığa sahip olan kapının iki yanında, kapı perva-

zı biçiminde başlayıp kemer üstünde bir düğüm yaptıktan sonra saçığa ulaşan ve saçak önünde de bir çıkıntı yaparak düğümlenen diğer kitâbe şeridinde ise sülüs hatla kabartma halinde Yâsîn sûresi yazılıdır. Bu kitâbede de sûrenin 3. âyetinden ilk kelime eksik olarak başlayan yazı üstte kesilmekte ve birkaç âyet sonra tekrar devam edip 31. âyetle bitmektedir. Simetriğine göre biraz yukarıda kalan son bölümde aslında bir iki âyet daha mevcut olmalıdır. Özellikle üstte sûrelerin eksik oluşu, saçığın daha yüksek olduğunu ve yazı şeritlerinin de saçak altında dönerek devam ettiğini göstermektedir.

Kemer köşe dolgularında boş bırakılan kabarık yüzeylerde birer iri kabara vardır. Üstte iki yanda bitkisel dolgulu bordürle sınırlanan köşelerde yivli çıkıntılı kaideler üzerinde birer iri enginar kabartması kavsaranın köşelerini dolgulamaktadır. İç köşeler altta üçlü sütunçelerle yumuşatılmıştır. Bunların içte yer alanları bitkisel süslemeli olup çift sıralı yapraklarla süslenmiş başlıklara sahiptir. Diğer iki sütunçe ise palmetlerle süslenmiştir ve gövdeleri aşağıdan yukarıya doğru genişlemektedir. Kapının iki yanında yer alan ince uzun nişler sivri kemerli olup geometrik geçmeli bir bordürle çevrelenmiştir. Üstte iki yanda kıvrık dallı rûmilî alan içinde yer alan iri geçmeli kaval silme yukarıda kabarık bir yaprakla nihayetlenir. Daha yukarıda düğümlü geçmeli bir bordür üstten içe dönerek ikişer kemerli bi-

İnce Minareli Medrese'nin taçkapısı ile minaresi – Konya

